

ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПРОЖИВАЄ УЗДОВЖ ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

- Територія уздовж лінії розмежування, яка відокремлює підконтрольні уряду України території та непідконтрольні території на сході України залишається пріоритетом для гуманітарної діяльності. Мирне населення живе під постійною загрозою смерті або поранень внаслідок обстрілів з артилерії та стрілецької зброї, військової присутності, мін та вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ): принаймні 3 345 цивільних осіб загинуло та більше 7 000 осіб зазнали поранень з моменту початку конфлікту¹.
- Будинки багатьох людей пошкоджені або зруйновані, доступ до комунальних та державних послуг, у тому числі охорони здоров'я, соціального захисту та освіти обмежений або відсутній. Через зруйновані дороги та відсутність громадського транспорту багато жителів цих населених пунктів залишаються відірваними від послуг та мають обмежені можливості для заробітку, внаслідок чого люди стають ще більш соціально незахищеними.
- У 2019 році було проведено оцінку ситуації у сфері захисту в 53 ізольованих населених пунктах, розташованих уздовж лінії розмежування², яка показала наявність особливих потреб у осіб з інвалідністю та людей похилого віку, які складають як мінімум 41 відсоток населення у цих населених пунктах.

Україна: Зона вздовж лінії розмежування

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ

- **Обмежена свобода пересування.** У 2019 році в середньому щомісяця фіксувалося 1,2 млн. випадків перетину лінії розмежування³. Незважаючи на деякі покращення, на КПВВ досі бракує належних медичних, санітарно-гігієнічних умов та приміщень для тимчасового розміщення людей, і через довгі черги люди вимушені чекати годинами, а інколи - навіть вночі. Люди очікують в черзі часто в несприятливих погодних умовах, що становить загрозу для їхнього здоров'я. Особливо це стосується людей похилого віку, людей з інвалідністю, дітей та вагітних жінок. В 2019 р. 39 осіб померло при перетині лінії розмежування на контрольно-пропускних пунктах в'їзду-виїзду, здебільшого внаслідок погіршення стану здоров'я та одного випадку вибуху мін/ВЗВ.

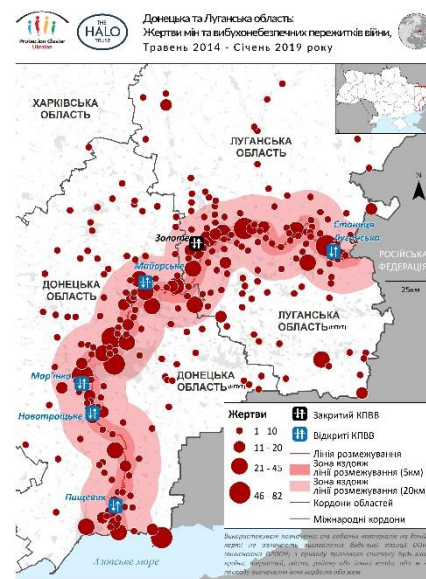
Ще одна проблема пов'язана з блокпостами на підконтрольній території: жителі населених пунктів, розташованих уздовж лінії розмежування, часто опиняються в ще більш ізольованому стані через блокпости, які знаходяться по дорозі до великих міст на підконтрольній території. Вони обмежують свободу пересування жителів, а також доступ автомобілів швидкої допомоги, пожежників, правоохоронних органів, надавачів послуг та гуманітарних організацій до ізольованих населених пунктів. Внутрішньо переміщені особи часто не мають доступу до своєї залишеної власності або не можуть повернутися до своїх домівок. Доступ до будинків у деяких віддалених населених пунктах дозволяється лише людям, які постійно проживають в цих населених пунктах; списки мешканців регулярно оновлюються головами сільської ради. Відтак, ВПО не можуть навідатися додому і перевірити, в якому стані знаходиться їх майно та зробити оцінку пошкоджень, необхідну для того, щоб звернутися про компенсацію.

¹ Оцінки згідно з даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини.

² Ініціатива REACH, [Оцінка ситуації у сфері захисту в 53 ізольованих населених пунктах, розташованих уздовж лінії розмежування \(підконтрольна уряду України територія\)](#), лютий 2019; у співпраці із Кластером з питань захисту та УВКБ ООН, і за підтримки Громадської організації «Проліска», Save the Children, Громадської організації «Істок», HelpAge International та International Medical Corps.

³ УВКБ ООН [Online Checkpoints Crossings Dashboard](#) на основі даних Державної прикордонної служби України.

- **Доступність транспорту.** Обмеження свободи пересування ізолює людей, які проживають уздовж лінії розмежування, що ще більше посилюється через брак транспорту. Наразі 20 населених пунктах Луганської області і 48 населених пунктів Донецької області, які розташовані уздовж лінії розмежування, залишаються без транспортного пасажирського сполучення.⁴ Велика відстань до інших населених пунктів та відсутність громадського транспорту обмежують можливість пересування, особливо для літніх людей та осіб з інвалідністю, оскільки наявний громадський транспорт часто непридатний для таких людей. Крім того висока вартість проїзду до великих населених пунктів, куди люди їдуть для отримання базових послуг, впливає на їх фінансовий стан. Дороги знаходяться в поганому стані з ямами та вибоїнами, дорожнє покриття зруйноване військовою технікою або не має розмітки та не очищуються від снігу та льоду взимку. Тільки до 3 із 53 населених пунктів, охоплених дослідженням програми REACH в 2019 році, можна було дістатися дорогами, які в задовільному стані.
- **Загрози життю та безпеці.** Людям, які проживають уздовж лінії розмежування, загрожує небезпека загинути або бути пораненими внаслідок обстрілів, оскільки спалахи бойових дій часто ситуативні і непередбачувані. Жителі ізольованих населених пунктів повідомляють про сильний страх: 74% домогосподарств повідомляють про періодичне або постійне відчуття загрози своєму життю вдень та 80% відчують загрозу вночі⁵. Найбільш поширеною проблемою в сфері безпеки є обстріли зі стрілецької зброї (67%), артобстріли (64%), військова присутність (25%) та наявність мін (24%). Батьки бояться за дітей, які ходять до школи, а також грають на вулиці. 20% жителів ізольованих населених пунктів занепокоєні збільшенням кількості диких тварин внаслідок заборони на полювання та ростом популяції бродячих тварин, що загрожує життю та здоров'ю людей⁶.
- **Наявність мін та вибухонебезпечних залишків війни.** Біля 7000 км² на підконтрольній території в Донецькій та Луганській областях забруднені мінами та ВЗВ⁷. За даними моніторингової місії ООН з прав людини, в період з початку конфлікту до кінця грудня 2019 року 1 077 цивільних осіб загинули чи були поранені внаслідок вибуху мін/ВЗВ. Біля третини людей, які проживають уздовж лінії розмежування, не поінформовані про мінну небезпеку. Через обмежене транспортне сполучення між ізольованими населеними пунктами і спеціалізованими медичними закладами виникають перешкоди у наданні регулярної медичної допомоги особам, які постраждали внаслідок мінно-вибухових травм. Крім того, внаслідок мінного забруднення люди, які проживають у сільській місцевості, не можуть займатися сільськогосподарською діяльністю, що зменшує їх джерела доходів.
- **Гендерно-зумовлене насильство.** Високий рівень присутності військових, поширеність зброї, обмежена присутність правоохоронних органів та безкарність правопорушників, збільшують ризик гендерно-зумовленого насильства (ГЗН) для жінок, дівчат-підлітків та дітей, які проживають уздовж лінії розмежування. Люди, які проживають в ізольованих населених пунктах, повідомляють про збільшення рівня побутового насильства щодо жінок, імовірно, через зростання рівня безробіття та зловживання алкоголем. Відсутність роботи та джерел доходів в ізольованих населених пунктах може також призвести до того, що деякі жінки і дівчата вдаються до сексу за гроші для покращення своїх умов життя⁸.
- **Доступ до правосуддя** обмежений через відсутність судів у певних населених пунктах (Станиця Луганська, Авдіївка) або критично недостатній штат суддів (Новоградівка, Попасна). Відсутність суддів призводить до накопичення великого об'єму невідкладних справ, наприклад, справ пов'язаних із захистом дітей, що чекають розгляду роками.
- **Проблеми адміністративного характеру.** У п'яти населених пунктах уздовж лінії розмежування немає міських рад, а військово-цивільні адміністрації досі не створені (Водяне, Северне, Писки, Опитне в Донецькій області та Новоолександрівка в Луганській області). Як наслідок, люди не можуть отримати доступ до адміністративних та соціальних послуг. Низка населених пунктів, які знаходяться на лінії розмежування, не включені до переліку, наведеному в [Постанові Кабінету Міністрів №1085](#) від 7 листопада 2014р., і тому люди переміщені з цих населених пунктів люди не можуть отримати цільову допомогу для ВПО (Біла Гора, Лоскутівка, Новозванівка, Врубівка в Луганській області та Новотроїцьке в Донецькій області).
- **Доступність соціальних послуг для людей похилого віку.** Внаслідок конфлікту змінилася структура населення, оскільки багато людей працездатного віку виїхало, а літні люди та особи з інвалідністю залишилися. Літніх людей або осіб із інвалідністю, які потребують стороннього догляду, не приймають до будинків-інтернатів на державне забезпечення, якщо вони не можуть довести відсутність родичів, зобов'язаних піклуватися про них за законом. Вони не мають права на безоплатну допомогу від територіальних центрів і повинні платити за отримання соціальних послуг. При цьому, їхні родичі можуть бути зниклими безвісти, проживати на непідконтрольній території або вони виїхали за межі України, і їх неможливо знайти та зобов'язати піклуватися про літніх людей. Людям надають допомогу релігійні організації або приватні будинки-інтернати, яких підтримують волонтери за рахунок пожертв. Немає державних програм підтримки приватних будинків-інтернатів для догляду за літніми людьми або особами з інвалідністю.

⁴ За даними моніторингу Громадської організації «Проліска», 2019 р.

⁵ REACH, Оцінка питань захисту у віддалених населених пунктах на підконтрольних Україні територіях уздовж лінії розмежування, лютий 2019 р.

⁶ Там само.

⁷ Згідно з оцінками державних органів України.

⁸ REACH, Оцінка питань захисту у віддалених населених пунктах на підконтрольних Україні територіях уздовж лінії розмежування, лютий 2019 р.

- **Психологічні травми.** Люди, які проживають уздовж лінії розмежування, часто психологічно травмовані та повідомляють про тривожність, відчуття страху та депресію внаслідок постійних бойових дій, страху обстрілів і підриву на міні та військової присутності, а також через відсутність засобів до існування та погані житлові умови. За офіційними даними понад 10 тисяч дітей зазнали психологічної травми⁹. Як і інші послуги, послуги психологічної підтримки відсутні в ізольованих населених пунктах, за винятком надання таких послуг мобільними групами гуманітарних організацій. Внаслідок стресу, люди часто вдаються до негативних стратегій його подолання, зокрема вживання алкоголю та наркотиків.

- **Доступність послуг, зокрема медичних.** Жителі ізольованих населених пунктів, що розташовані уздовж лінії розмежування, стикаються з труднощами у доступі до ряду послуг що обумовлено переважно нестачею надавачів послуг та обмеженою мобільністю внаслідок віддаленості населених пунктів, де такі послуги наявні, вартість проїзду, відсутність транспорту, проблемами в сфері безпеки та іноді - необхідністю перетинати блокпости. Основні послуги, до яких люди мають обмежений доступ: медицина, освіта, банківські та державні послуги. Ще одна проблема, пов'язана з ізольованістю, - це брак інформації про наявні послуги, що впливає на найбільш незахищених та уразливих жителів цих населених пунктів, у тому числі одиноких чи прикованих до ліжка людей похилого віку, осіб з інвалідністю, домогосподарств з дітьми, яких виховує один з батьків та осіб, які пережили ГЗН.

Відсутність доступу до медичних послуг викликає особливе занепокоєння, враховуючи, що велику частку населення становлять літні люди та люди з хронічними захворюваннями. У багатьох медичних закладах не вистачає персоналу та обладнання, часто відсутні необхідні ліки¹⁰. Для деяких сіл найближчі лікарні знаходяться за багато кілометрів по іншій бік лінії розмежування. Ця проблема ще більше ускладнюється тим, що машини швидкої допомоги часто відмовляються їхати до населених пунктів, що знаходяться поблизу лінії розмежування, або приїжджають із значною затримкою через наявність внутрішніх блокпостів.

Обмежений доступ до **психіатричної допомоги** в населених пунктах поблизу лінії розмежування також викликає занепокоєння. Крім того, люди з психічними захворюваннями стикаються з труднощами в доступі до медичної допомоги; партнери повідомляють про випадки, коли осіб з потребами в психіатричній допомозі не приймають до медичних закладів, для надання терапевтичної, хірургічної, онкологічної допомоги, тощо.

- **Житлові, земельні та майнові права.** Майже половина домогосподарств, які проживають в ізольованих населених пунктах, повідомляють про пошкодження свого житла внаслідок бойових дій. У липні 2019 року було запроваджено новий порядок виплати фінансової компенсації людям, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій¹¹. Поки цей механізм ще не функціонує, Уряд розробляє, за підтримки гуманітарної спільноти, необхідні підзаконні акти. Державний бюджет на 2020р. передбачає 40 млн. грн. для виплати компенсацій за пошкоджене та зруйноване житло. Тим часом, найбільш постраждалі домогосподарства вимушені самостійно платити за ремонт пошкодженого житла або покладатися на допомогу гуманітарних організацій. Використання військовими будинків цивільних осіб та неможливість користуватися землею через бойові дії чи мінне забруднення – це також проблема для людей, які проживають уздовж лінії розмежування. Окрім сплати комунальних послуг там, де вони зараз проживають, сім'ї часто вимушені оплачувати комунальні послуги за нерухомість, яка використовується військовими та сплачувати податок на землю, навіть якщо не можуть користуватися цією землею. Борги за комунальні послуги та несплачені податки накопичуються і можуть мати важкі наслідки для людей, які не мають достатніх фінансових ресурсів.

- **Доступність комунальних послуг та товарів.** Тривалі бойові дії уздовж лінії розмежування призводять до регулярних відключень електроенергії та води, так, 35% домогосподарств в ізольованих населених пунктах повідомляли про перебої з водопостачанням¹². Оскільки більшість домогосподарств не підключені до системи центрального опалення, взимку вони використовують вугілля та дрова. Проте, постачальники часто відмовляються доставляти вугілля в ізольовані населені пункти або привозять паливо та продають за вищими цінами. У той же час збирати дрова небезпечно через забруднення лісів мінами. Також, часто ціни на основні товари, такі як продукти харчування, гігієнічні засоби та медикаменти, вищі в ізольованих населених пунктах через їх нестачу та транспортні витрати.

© People in Need / PIN доставляє вугілля до ізольованого селища Опитне, що частково не підключене до центрального опалення

Вартість електроенергії для ВПО, які проживають в дачних кооперативах, більш ніж удвічі вища від стандартного тарифу для населення.¹³ Ці кооперативи не включені до переліку «місць компактного проживання», наведений у Законі України [«Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»](#), що унеможливує оплату за електроенергію ВПО за тарифом для населення та призводить до необґрунтованого підвищення витрат.

Є населені пункти, що підключені до **центрального опалення**, але в яких з початку бойових відсутнє газопостачання. Однак, люди, які вимушені використовувати електроенергію, вугілля чи дрова для опалення своїх будинків, не мають право на субсидії на ці форми палива, оскільки вважається, що їх населені пункти мають газове опалення. Враховуючи високу вартість комунальних послуг в Україні, це є величезним фінансовим тягарем для сімей.

⁹ Згідно зі статистикою Міністерства соціальної політики за 2018 рік.

¹⁰ Спільна доповідна записка Кластеру з питань захисту та Кластеру з питань охорони здоров'я, Дослідження доступності медичних послуг на Сході України, серпень 2019 р.

¹¹ КМУ, [Постанова № 623 від 10 липня 2019 р.](#) про внесення змін до Постанови № 947 від 18 грудня 2013 р.

¹² REACH, Оцінка питань захисту у віддалених населених пунктах на підконтрольних Україні територіях уздовж лінії розмежування, лютий 2019р.

¹³ За даними моніторингу Громадської організації «Проліска», 2019 р.

КЛЮЧОВІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

- 1. ПОКРАЩИТИ ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ.** Сторони конфлікту повинні утримуватися від обстрілів КПП та населених пунктів, розташованих уздовж лінії розмежування, та не розміщувати військові об'єкти і техніку поблизу населених районів та шкіл. Сторони мають забезпечити поважне та безпечне відношення до цивільного населення.
- 2. СПРИЯТИ СВОБОДІ ПЕРЕСУВАННЯ.** Сторони конфлікту повинні сприяти свободі пересування, покращуючи умови на КППВ та полегшуючи проїзд людей через внутрішні блокпости. У першу чергу треба враховувати потреби людей з обмеженою мобільністю, зокрема літніх людей, осіб з інвалідністю, вагітних жінок та сімей з дітьми.
- 3. ЗАБЕЗПЕЧИТИ НЕВІДКЛАДНУ ДОПОМОГУ.** Екстреним службам, таким як швидка допомога та пожежна служба, а також гуманітарним організаціям, необхідно невідкладно надавати доступ до населених пунктів, що знаходяться біля лінії розмежування для того, щоб гарантувати порятунок і своєчасну та ефективну допомогу жителям ізольованим населеним пунктам.
- 4. ЗМЕНШИТИ НЕБЕЗПЕКУ МІН ТА ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ЗАЛИШКІВ ВІЙНИ.** Людей, які проживають уздовж лінії розмежування та перетинають її, слід належним чином інформувати про мінну небезпеку. Забруднені мінами території повинні бути чітко марковані та огорожені від випадкових проникнень, особливо поблизу КППВ, блокпостів та населених районів. Розмінування в районах уздовж лінії розмежування має бути розширене задля підвищення безпеки людей.
- 5. ЗМЕНШИТИ ІЗОЛЬОВАНІСТЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УЗДОВЖ ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ.** Необхідно покращити транспортне сполучення між віддаленими населеними пунктами та містами, в яких надаються адміністративні послуги, зокрема медичні послуги, послуги психосоціальної підтримки та інші види допомоги. Гуманітарні організації мають продовжувати надавати допомогу на місцях за допомогою мобільних груп. Надавачам державних послуг слід поступово відновлювати свою присутність у населених пунктах, розташованих поблизу лінії розмежування.
- 6. ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПРИСУТНІСТЬ ТА ДОСТУПНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ.** Адміністративні, судові та правоохоронні органи повинні бути доступні для людей, які проживають уздовж лінії розмежування. Слід створити структури місцевого самоврядування для п'яти сіл, у яких немає сільських рад і де не були створені військово-цивільні адміністрації. З метою забезпечення доступу до правосуддя в Станиці Луганській та Авдіївці мають бути створені суди, а штат суддів в існуючих судах має бути розширений. Правоохоронні органи також повинні забезпечити свою присутність у цих населених пунктах.
- 7. ЗАБЕЗПЕЧИТИ ДОСТУПНІСТЬ НЕОБХІДНИХ ПОСЛУГ ТА ДОПОМОГИ.** Мешканцям ізольованих населених пунктів необхідно забезпечити надання основних послуг, зокрема медичних, а також необхідної психологічної та правової допомоги. Важливо розвивати мобільні банківські послуги. Людям з особливими потребами, що проживають в ізольованих населених пунктах, як люди похилого віку, люди з хронічними захворюваннями, особи з інвалідністю, особи, які постраждали внаслідок вибуху мін та ВЗВ, а також особи, які постраждали від гендерно-зумовленого насильства, слід забезпечити доступ до спеціалізованих послуг, таких як притулки, безпечні простори, послуги реабілітації та догляду на дому, якщо необхідно. Треба виправити ситуацію і включити ряд населених пунктів до [Переліку населених пунктів, які розташовані на лінії розмежування](#), щоб люди з цих громад могли отримувати цільову допомогу, так само як ВПО.
- 8. НАДАВАТИ ПІДТРИМКУ ЛІТНІМ ЛЮДЯМ ТА ОСОБАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ.** Слід розробити практичні рішення для того, щоб надавачі соціальних послуг могли забезпечувати необхідну соціальну допомогу літнім людям та людям з інвалідністю, що мають родичів, які не можуть за ними доглядати. Це можна втілити шляхом замовлення соціальних послуг приватних будинків з догляду та хоспісів для людей, які потребують сторонньої допомоги, або шляхом надання допомоги через територіальні центри соціальної допомоги людям, які потребують догляду на дому.
- 9. ГАРАНТУВАТИ ЖИТЛОВІ, ЗЕМЕЛЬНІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА.** Необхідно забезпечити правові механізми відшкодування шкоди та компенсації людям, чие майно було пошкоджене, зруйноване або використовувалось для військових потреб. Новий адміністративний механізм компенсації має бути повноцінно функціонувати, бути доступним для всіх постраждалих осіб та забезпечувати справедливу і належну компенсацію. Особам, чия власність знаходиться на непідконтрольних Українському уряду території, слід забезпечити можливість щонайменше документувати свої вимоги в Уряді України.
- 10. НАДАВАТИ ПСИХОЛОГІЧНУ ДОПОМОГУ.** Необхідно підвищувати рівень обізнаності мешканців ізольованих населених пунктів про стрес, включаючи тривожність та депресію, щоб зменшити рівень стигми та упередженості; розширити обстеження на предмет психічних розладів, а також самодіагностики. Необхідно забезпечити надання комплексної підтримки людям, які страждають від стресу, допомогти їм покращити свій стан та не допустити застосування негативних стратегій подолання стресу.
- 11. ЗАБЕЗПЕЧИТИ ДОСТУПНІСТЬ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ.** Вартість електроенергії має бути доступною для ВПО, які проживають в дачних кооперативах. Субсидії на опалення твердим паливом мають поширюватися на осіб, які проживають у населених пунктах, де газопостачання було припинено внаслідок бойових дій.